

แนวทางการสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลา ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

Guidelines for Inheritance of Intangible Cultural Heritage and Yala's Local Si Maya Dyed Clothes' Added Value under the Creative Economy Concept

ศิริลักษณ์ คัมภีรานนท์¹, สุปรียา นุ่นเกลี้ยง²

Siriluk Khumphiranont¹, Supreeya Nunkliang²

Received: 3 August 2023

Revised: 16 October 2023

Accepted: 25 October 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้เป็นวิจัยทั้งเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ กลุ่มผู้ผลิตผ้า สีมายา กลุ่มภาคีภาคราชการ และกลุ่มผู้บริโภค เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 133 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก รวมทั้ง ใช้เครื่องมือแบบสนทนากลุ่ม และแบบสัมภาษณ์ กับตัวแทนกลุ่มผ้าสีมายา กลุ่มองค์กรในชุมชน และตัวแทนหน่วยงานราชการ จำนวนรวม 29 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มผ้าสีมายาใช้มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และการนำภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์การออกแบบลวดลายบนพื้นผ้า รวมถึง ศิลปะการมัดลวดลายผ้าตามจินตนาการของผู้ผลิตโดยใช้ทรัพยากรในพื้นที่ ส่วนสภาพปัญหาอุปสรรคของการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” คือ คุณค่าด้านภาพลักษณ์มีน้อย มีข้อจำกัดการเรียนรู้วิธีการผลิตใหม่ๆ ขาดความรู้และความเป็นผู้ประกอบการยุคใหม่ ขาดการสืบทอดและการเชื่อมโยงคุณค่ากับประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ ส่วนแนวทางการสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่นผ้าสีมายา คือ ควรนำเรื่องราวในตำบล มาผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ ผลิตภัณฑ์ รวมทั้ง ควรส่งเสริมการรวมกลุ่มเยาวชน การตลาดออนไลน์ การพัฒนาองค์ความรู้ การออกแบบผลิตภัณฑ์ รวมถึง การขับเคลื่อนร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสร้างการรับรู้ในคุณค่าผ้าสีมายา

คำสำคัญ: การสืบสาน, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, การเพิ่มมูลค่า, ผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น, เศรษฐกิจสร้างสรรค์

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
อีเมล siriluk.k@yru.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
อีเมล supreeya.n@yru.ac.th

¹ Assistant Professor Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajabhat University.
E-mail: siriluk.k@yru.ac.th

² Assistant Professor Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Yala Rajabhat University.
E-mail: supreeya.n@yru.ac.th

Abstract

This was quantitative and qualitative research. The population studied were Si Maya dyed cloth producers, government officials, and consumers. Research instruments included questionnaires conducted with 133 subjects. Convenience sampling was used to pick 29 subjects, which were Si Maya dyed cloth producers, representatives of community organizations, and representatives of the government officials, who joined in focus group discussions and interviews. All the quantitative data were analyzed to find percentages, means, and standard deviations, and the qualitative data were analyzed by content analysis.

The results showed that the Si Maya Dyed Cloth Group raised historical values of local cultural heritage, as well as creatively designed various textile designs through local wisdom, and crafted tie dye by the producers' imagination utilizing local resources. However, problems and obstacles occurred in setting and increasing product value for Si Maya dyed cloth in the dimension of image value, or brand value, and of the lacks of learning about production innovation. Furthermore, the producers still lacked knowledge and characteristics of modern entrepreneurship, inheritance, and connection between product values and advantages of the products to local people. Regarding guidelines for proper inheritance of intangible cultural heritage and adding values of local Si Maya dyed clothes, it was suggested that local stories told in the subdistrict should be published to promote the products. Also, there should be a youth group inheriting and spreading the local wisdom, online marketing, improvement of knowledge assets and product design knowledge, as well as promotion of cultural tourism activities in order to raise the awareness of the Si Maya dyed clothes values.

Keywords: Inheritance, intangible cultural heritage, value adding, local cloth product, creative economy

บทนำ

ประเทศไทยเป็นสังคมที่มีเสน่ห์ในความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีทรัพยากรธรรมชาติ มีศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น อาหาร สมุนไพร ผ้า ภาพศิลปะ ฯลฯ ถือเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของแต่ละชุมชนท้องถิ่น และเป็นจุดดึงดูดในการท่องเที่ยวที่นำมาซึ่งรายได้ให้กับประเทศไทย สอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 - 2564) มีแนวคิดหลักในการพัฒนาขององค์ประกอบต่างๆ อาทิ การเติบโตบนพื้นฐานความเป็นไทยโดยเน้นการพัฒนาสินค้า

และบริการด้านการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีไทย เสริมสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนถึงอัตลักษณ์ ความเป็นไทย และเสริมสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและการเป็นเจ้าบ้านที่ดีสำหรับประชาชนทุกระดับ (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 - 2564)) และสอดคล้องกับการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามกรอบทิศทางยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยมีจุดเน้นของการดำเนินการด้านวัฒนธรรม เช่น การนำทุนและทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาต่อยอดและสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจ

ทั้งนี้ เศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นแนวคิด การขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้ องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพื้นฐาน ทางวัฒนธรรม การส่งสมความรู้ของสังคม และ เทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552) ซึ่งแนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (ฐิติกร พูลภทธีรวิน, 2553) ประกอบด้วย 1) การพัฒนาคนให้มีความคิดสร้างสรรค์ และส่งเสริม คนที่มีความคิดสร้างสรรค์ให้ประกอบอาชีพได้ 2) การส่งเสริมธุรกิจรายสาขา เน้นเฉพาะสาขา ที่มีโอกาสจะพัฒนาเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้ 3) การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อเอื้ออำนวยต่อการเกิด ความคิดสร้างสรรค์ และ 4) การผลักดันให้มีการ วางแผนอย่างบูรณาการ สร้างความร่วมมือระหว่าง ภาครัฐและเอกชน โดยมีความชัดเจน คือ การ ตั้งสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (สศส.) เป็นองค์กรมหาชนมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อให้เศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นพลังขับเคลื่อน ไปสู่เศรษฐกิจที่สมดุลและยั่งยืนในระยะยาว ซึ่ง แผนปฏิบัติการสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้าง สรรค์พ.ศ. 2566 - 2570 มีประเด็นยุทธศาสตร์ สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของทุนวัฒนธรรม และเมืองสร้างสรรค์ ซึ่งปัจจุบันนี้ วัฒนธรรมเกิด การแลกเปลี่ยนหมุนเวียน ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิม ได้รับผลกระทบแปรเปลี่ยน แต่เพื่อเป็นการดำรง รักษาวัฒนธรรมมรดกภูมิปัญญาที่สืบทอดจาก บรรพบุรุษให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ประเทศไทยจึงได้ ตรากฎหมายพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ซึ่งให้ ความสำคัญกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้คนและ ชุมชนที่กำลังถูกคุกคามจากความสูญหายหรือ เปลี่ยนแปลงไป จึงจำเป็นต้องมีการปกป้องคุ้มครอง

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยรัฐบาลกำหนด มาตรการให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องเข้ามามี ส่วนร่วม ดำเนินการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมของประเทศ (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, 2560) ทั้งนี้ ภูมิปัญญาเป็นพลังทางวัฒนธรรมเป็น รากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ทั้งนี้ ปัจจุบันภูมิปัญญา พื้นบ้านได้รับการส่งเสริมและให้ความสนใจจาก ภาครัฐและเอกชนในด้านต่างๆ ทั้งด้านการตลาด การผลิต รวมไปถึงการส่งเสริมทางด้านการลงทุน และการเงิน ลักษณะของการผลิตสิ่งทอจากผ้า พื้นเมือง โดยชาวบ้าน หรือกลุ่มคนในท้องถิ่น มีเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรม การสื่อสาร และ สะท้อนให้เห็นถึงความงดงามจากกระบวนการผลิต การทอ และการออกแบบลวดลายของผู้ทอ ส่วน ผ้ามัดย้อมก็เป็นผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์เฉพาะตัว การทำผ้ามัดย้อมจะเกิดจากวิธีการ ขั้นตอนและ สีของการย้อม ทำให้เกิดลวดลาย รูปแบบที่แตก ต่างกัน ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมจากสิขธรรมชาติเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดำรงเอกลักษณ์ในรูปแบบและ สีเส้น คือ เส้นใยผ้าฝ้ายที่เป็นวัสดุจากธรรมชาติ รูปแบบ กระบวนการและลวดลายล้วนมาจากสีของ ธรรมชาติ (ชนกนาถ มะยุไช้, 2555) ซึ่งการมัด ย้อมในแต่ละประเทศแสดงให้เห็นถึงการออกแบบที่ แตกต่างกันและลักษณะการใช้สี ซึ่งผู้ผลิตสามารถ วางแนวทางและรูปแบบของผ้าในระยะเวลาที่ แตกต่างกันตามรูปแบบของวัฒนธรรม นอกจากนี้ ทัวโลกตระหนักถึงการใช้สีสังเคราะห์และสารเคมี ในอุตสาหกรรมผลิตผ้า ซึ่งมีผลกระทบต่อผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม จึงกลับมาให้ความสำคัญกับสีย้อม ที่ได้จากธรรมชาติ และผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ใช้สี ธรรมชาติมากขึ้น (Bulut & Akar, 2012)

ทั้งนี้ ประเทศไทยเป็นประเทศหัตถกรรม มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ เฉพาะซึ่งผลิตทั้งเครื่องมือ เครื่องใช้โดยใช้ฝีมือ

สอดคล้องกับศิลปะทำให้ชิ้นงานมีคุณค่า สวยงาม และโดดเด่นแตกต่างกันไปตามแหล่งผลิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น สำหรับ หัตถกรรมผ้ามัดย้อมมีการผลิตกระจายทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เช่น ชนิดของผ้า สีที่ได้จากพืช ผลไม้ และสัตว์ รวมทั้ง ลวดลาย สำหรับ สีจากธรรมชาติที่นำมาใช้ในการย้อมผ้า แต่การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติพบว่ามีความซับซ้อน คือการติดสีต่ำ (low color yield) เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้สีสังเคราะห์ย้อมแต่ละครั้ง ได้เจดสีที่ไม่เหมือนกัน และสีที่ย้อมได้มักจะทำซ้ำได้ยาก และยังมีปัญหา สีซีด สีตกระหว่างการนำไปใช้งาน มีความคงทนของสีต่อการซักและต่อแสงต่ำไม่สามารถสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ (Siva, 2007)

สำหรับ จังหวัดยะลาได้มีการขับเคลื่อนนโยบายผ้าพื้นถิ่นที่มีกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนเป็นหน่วยสรรค์สร้างผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม แต่ยังไม่แพร่หลาย สำหรับชุมชนตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองจังหวัดยะลาเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีการนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์โดยใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่นอย่าง “ดินมลายา” ซึ่งมีลักษณะจำเพาะมาเป็นสีมัดย้อมบนผืนผ้า (อลิษา ดาโอ๊ะ, 2566) ทั้งนี้ ปัจจุบันได้รับการคัดเลือกขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “ผ้าสีมลายา” แต่ประเด็นที่น่าค้นหาคำตอบ คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่จะไม่ทำลายคุณค่า หรือยังคงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเพิ่มการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมในการช่วยการผลิตผลิตภัณฑ์ รวมทั้ง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในผลิตภัณฑ์ว่ามีแนวทางการสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น

จังหวัดยะลาตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ว่าควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสร้างเอกลักษณ์ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการสื่อความหมายของลวดลายผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมลายา” จังหวัดยะลา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคของการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมลายา” จังหวัดยะลาตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์
3. เพื่อสร้างแนวทางการสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมลายา” จังหวัดยะลา ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การวิจัยเชิงปริมาณ

- ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ตัวแทนกลุ่มผู้ผลิต “ผ้าสีมลายา” กลุ่มภาคีสันนิษฐานผู้ผลิตผ้าพื้นถิ่นจากภาคราชการ และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน และกลุ่มผู้บริโภค/ผู้ซื้อผ้าพื้นถิ่น หรือตัวแทนจัดจำหน่ายที่ไม่สามารถระบุจำนวนประชากรที่แน่นอนได้

- กลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มตัวอย่าง กล่าวคือ ไม่ทราบระบุจำนวนประชากรที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงใช้การสุ่มจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 133 คน วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 สุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม (นับซ้ำการเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชน) คือ ผู้ผลิตผ้าสีมลายา กลุ่มภาคีสันนิษฐานผู้ผลิตผ้าพื้นถิ่นจากภาคราชการ และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน และกลุ่มผู้บริโภค/ผู้ซื้อผ้าพื้นถิ่น และขั้นที่ 2

สู่ตัวอย่างแบบเน้นสะดวก โดยคำนึงถึงความสะดวก
หลากหลายของกลุ่มตัวอย่าง

- เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม
ข้อมูล คือ แบบสอบถามแบบปลายปิด เพื่อตอบ
วัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 2 และ 3 โดยประกอบ
ด้วยคำถาม 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 คำถามข้อมูลทั่วไป มีคำถาม
จำนวน 6 ข้อ

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับสภาพปัญหา
อุปสรรคของการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์
ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลาตามแนวคิด
เศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นแบบสอบถามปลายปิด
มีมาตรวัดแบบ Rating Scale มีคำถาม 4 ด้าน
รวมคำถาม 20 ข้อ

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการสร้าง แนวทาง
การสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่เหมาะสม
กับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น “ผ้า
สีมายา” จังหวัดยะลาตามแนวคิดเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์ เป็นแบบสอบถามแบบปลายปิด และ
มีมาตรวัดแบบ Rating Scale มีคำถาม 5 ด้าน
รวมคำถาม 30 ข้อ

โดยส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 มีคำตอบให้
เลือก และเกณฑ์การให้คะแนนเหมือนกัน คือ

มาก ให้คะแนนเป็น 5

ค่อนข้างมาก ให้คะแนนเป็น 4

ปานกลาง ให้คะแนนเป็น 3

ค่อนข้างน้อย ให้คะแนนเป็น 2

น้อย ให้คะแนนเป็น 1

เช่นเดียวกับ การแบ่งระดับคะแนน
ส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 เหมือนกัน กล่าวคือ
(บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 หมายความว่า
ระดับปัญหา/ความคิดเห็นมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 หมายความว่า
ระดับปัญหา/ความคิดเห็นมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 หมายความว่า
ระดับปัญหา/ความคิดเห็นปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 หมายความว่า
ระดับปัญหา/ความคิดเห็นน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 หมายความว่า
ระดับปัญหา/ความคิดเห็นน้อยที่สุด

สำหรับ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
แบบสอบถามโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา
ของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)
มีค่าเท่ากับ 0.98

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา
คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบน
มาตรฐานเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อ 2
และข้อ 3

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ

สำหรับการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่ง
มีบทบาทต่างกัน และมีจำนวนไม่แน่นอน ผู้วิจัย
จึงได้กำหนดสัดส่วนผู้ให้ข้อมูลแบบประมาณการ
กล่าวคือ ผู้ผลิตผ้าสีมายา จำนวน 3 คน กลุ่ม
องค์กรต่างๆ ในชุมชน จำนวน 17 คน และกลุ่ม
ภาคีภาคราชการและท้องถิ่น จำนวน 9 คน โดย
ใช้วิธีการคัดเลือกแบบสมัครใจ 2 กลุ่มแรก ส่วน
กลุ่มภาคีราชการใช้วิธีแบบเจาะจง เครื่องมือใน
การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสนทนากลุ่ม และ
แบบสัมภาษณ์ มีรายละเอียดคำถาม ดังนี้

ประเด็นการสร้างเอกลักษณ์ภูมิปัญญา
ทางวัฒนธรรมและการสื่อความหมายของลวดลาย
ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลา และประเด็น
แนวทางการสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
ที่เหมาะสมกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น
“ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลาตามแนวคิดเศรษฐกิจ
สร้างสรรค์ ใช้การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์

กับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ และสมาชิกกลุ่มผ้าสีมายา

ประเด็นสภาพปัญหาอุปสรรคของการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลาตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ใช้การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตผ้าสีมายา และตัวแทนภาครัฐและท้องถิ่น

- วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ

ประสานหน่วยงานและขอความอนุเคราะห์จัดเก็บข้อมูลกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย ผ่านหน่วยงานท้องถิ่น ส่วนการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่นจะประสานและนัดหมายด้วยตนเอง รวมถึง การสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวแทนผ้าสีมายา และการประสานจัดสนทนากลุ่มกับกลุ่มองค์กรต่างๆ แบบ ไม่เป็นทางการ วิธีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือคือการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลแบบสามเส้า

- การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1-3 ใช้การสังเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์โดยการวิเคราะห์เชิงตรรกะ

ผลการศึกษา

จากการศึกษาแนวทางการสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จังหวัดยะลา สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 133 คน พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง นับถือศาสนาพุทธ โดยส่วนใหญ่ อายุส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 25-40 ปี ระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญาตรี ส่วนใหญ่

มีสถานภาพสังกัดกลุ่ม/องค์กรอื่นๆ มากที่สุด และส่วนใหญ่จะรู้จักผลิตภัณฑ์ผ้าสีมายาจากแหล่งชุมชน

2. ผลการศึกษาการสร้างเอกลักษณ์ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการสื่อความหมายของลวดลายผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลา

จากผลวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งศึกษาจากแหล่งทุติยภูมิ เช่น เอกสารต่างๆ และแหล่งปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวกับด้านวัฒนธรรมของตำบลหน้าถ้ำ สามารถสรุปประมวลการสร้างเอกลักษณ์ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการสื่อความหมายของลวดลายผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลา สรุปได้ดังนี้

1) บริบทด้านพื้นที่และมรดกทางวัฒนธรรมของตำบลหน้าถ้ำ

ชุมชนตำบลหน้าถ้ำอำเภอเมืองจังหวัดยะลา เป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาอาหาร ผลไม้ และมีประวัติศาสตร์อันยาวนานที่ประดิษฐานอยู่ใน “วัดคูหาภิมุข” หรือ “วัดหน้าถ้ำ” มีพระพุทธรูปไสยาสน์สมัยศรีวิชัย ภายในวัดมีถ้ำหินปูนและมี พระพุทธรูปไสยาสน์ หรือ พระนอนตั้งแต่สมัยศรีวิชัย ภายในถ้ำมีภาพจิตรกรรมบนผนังถ้ำ เป็นภาพพระพุทธรูปปางมารวิชัย เบื้องซ้ายมีภาพพระพุทธรูปประทับนั่งเป็นแถว เบื้องขวาเป็นสาวกหรืออุบาสกอุบาสิกา นั่งประนมมือ พระพุทธรูป ปางลีลา และผู้หญิงยืนเป็นหมู่ เป็นจิตรกรรมฝาผนัง ถ้าคิดปอยู่มากกว่าหนึ่งพันปี เหมาะกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนหน้าถ้ำ

2) มิติสัมพันธ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น การก่อเกิด และการเป็นตัวตนของผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลา

ตำบลหน้าถ้ำ เป็นแหล่งมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม อาทิ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และศาสนา เช่น พิธีห่มผ้าพระนอน และห่มผ้าพ้อทำนบรทม ประเพณีเดือนสิบ ซึ่งเปรต ประเพณีแกบน 100 ปี และประเพณีตักบาตรเทโว และศิลปกรรมโบราณคดี ได้แก่ จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรม โบราณคดี วัฒนธรรมสถานหรือแหล่งวัฒนธรรม และชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ ซึ่งหน้าถ้ำมีแหล่งโบราณสถานสำคัญ คือ วัดถ้ำศิลาปีที่มีการค้นพบภาพเขียนสีโบราณล้ำค่าอายุกว่า 3,000 ปี และเป็นแหล่งดินมลายู กลุ่มผลิตภัณฑ์ สีมายา บ้านหน้าถ้ำได้นำเอาดินที่อยู่ภายในถ้ำมาทำเป็นสีย้อมผ้า เพื่อให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของคนในพื้นที่ โดยเป็นการสะท้อนตัวตนของผลิตภัณฑ์ผ้าสีมายาผ่านลวดลายของผ้าว่ามีแรงบันดาลใจจากความต้องการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุในชุมชน ตลอดจนการจินตนาการบนฐานทรัพยากรพื้นถิ่น

3) อัตลักษณ์ “ผ้าสีมายา” มองผ่านการสร้างเอกลักษณ์ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการสื่อความหมายของลวดลายผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลา

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวทางของภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยที่สำคัญๆ คือ 1) ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อและศาสนา กล่าวคือ 2) ศิลปกรรม และโบราณคดี ได้แก่ จิตรกรรมประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรม โบราณคดี การวางผังเมืองและชุมชน วัฒนธรรมสถานหรือแหล่งวัฒนธรรม โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตผ้าสีมายา และนำมาวิเคราะห์อัตลักษณ์ “ผ้า สีมายา” ได้ดังนี้

1. การใช้สีที่เป็นธรรมชาติจากดิน “มายา” ซึ่งเป็นดินจากเขาหน้าถ้ำ หรือเขากำปั่น ทำให้ได้

สี ที่พิเศษ คือ เอาดินในถ้ำมาย้อมสีผืนผ้าทำให้ได้ ผ้าย้อมที่มีสีเฉพาะเป็นสีโทนอิฐ สีโทนน้ำตาล

2. กรรมวิธีมัดผ้า ซึ่งเป็นศิลปะของผู้ผลิตแต่ละคนในการออกแบบที่จะใช้วัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือที่จะขัดผูกมัด หรือพับผ้า ซึ่งลวดลายจะเกิดจากการมัดผ้า

3. การผูกเรื่องราวต่างๆ ในพื้นที่ตำบลหน้าถ้ำ ที่เป็นมิติด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ผ้าสีมายาโดยใช้แนวทางการเพิ่มคุณค่าในตัวผลิตภัณฑ์ ผ่านการสร้างเอกลักษณ์ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ส่วนการสื่อความหมายของลวดลาย ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” พบว่าการออกแบบลวดลายผ้าสีมายามาจากต้องการจะสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ คือ ลวดลายบนผาผนังถ้ำศิลาปี และแหล่งสถานที่ทางศิลปวัฒนธรรมมาเป็นแบบเขียนลายภาพต่างๆ ด้วยมือ ทั้งนี้ การสื่อความหมายของลวดลายผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” ใช้การสร้างเรื่องราวเพื่อเล่าเรื่องคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมในพื้นที่หน้าถ้ำมาผูกกับวัตถุโบราณหรือทรัพยากรพื้นถิ่น

3. ผลการศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรคของการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลา ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

จากผลวิจัยเชิงปริมาณ สภาพปัญหาอุปสรรคของการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลา ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ภาพรวมเป็นปัญหาระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.47$, S.D. = 0.61) โดยเฉพาะคุณค่าด้านภาพลักษณ์เป็นปัญหามีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.56$, S.D. = 0.75)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

ปัญหาคุณค่าด้านภาพลักษณ์ภาพรวมเป็น
ปัญหาระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$, S.D. = 0.75) โดย
เฉพาะความคาดหวังของลูกค้าที่มีต่อผลิตภัณฑ์
“ผ้าสีมายา” ยังมีไม่มาก เพราะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้
งานวาระปกติ ($\bar{X} = 3.59$, S.D. = 0.86)

ปัญหาคุณค่าด้านบริการโดยภาพรวมเป็น
ปัญหาระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 0.68)
โดยเฉพาะการเข้าถึงลูกค้าของกลุ่มผลิตภัณฑ์
“ผ้า สีมายา” ยังมีช่องทางไม่หลากหลาย ($\bar{X} =$
3.62, S.D. = 0.89)

ปัญหาคุณค่าด้านผลิตภัณฑ์โดยภาพ
รวมเป็นปัญหาระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$, S.D.
= 0.66) โดยเฉพาะมีข้อจำกัดการเรียนรู้วิธีการ
ผลิตใหม่ๆ เพราะสมาชิกผู้ผลิต “ผ้าสีมายา” ส่วน
ใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 3.62$, S.D. = 0.91)

ปัญหาคุณค่าด้านบุคลากร/งบประมาณ
โดยภาพรวมเป็นปัญหาระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.39$,
S.D. = 0.73) โดยเฉพาะกลุ่มผู้ผลิต “ผ้าสีมายา”
ขาดความรู้ในการประกอบธุรกิจสมัยใหม่ ($\bar{X} =$
3.53, S.D. = 0.89)

นอกจากนี้ จากผลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้
ผลิตผ้าสีมายาและตัวแทนหน่วยงานราชการสะท้อน
สภาพปัญหาอุปสรรค ดังนี้

1) สมาชิกส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุมี
แนวคิดแบบเรียบง่าย ไม่เน้นแข่งขัน มองการรวม
กลุ่มเป็นอาชีพเสริม มีข้อจำกัดด้านการเรียนรู้
นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ใช้การผลิต เครื่องมือ
อุปกรณ์มีขนาดการผลิตแบบเดิม ไม่มีเทคโนโลยี
มาช่วยผ่อนแรง รวมทั้ง สมาชิกส่วนใหญ่ขาดความรู้
และความเป็นผู้ประกอบการ ขาดทายาท หรือ
คนรุ่นใหม่ไม่ได้สนใจสานต่อการทำผลิตภัณฑ์
การบริหารจัดการกลุ่มด้านสถานที่ยังไม่พร้อมที่
จะเป็นศูนย์เรียนรู้ ศูนย์จำหน่าย และดูงานสาธิต

และคนในชุมชนมีความผูกพันน้อยไม่เห็นการเชื่อมโยง
คุณค่าผลิตภัณฑ์กับประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ

2) การออกแบบลวดลาย ยังเน้นการใช้
มือเขียนลวดลายบนผ้า ทำให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ
ไม่คงที่ ลวดลายไม่สม่ำเสมอ และการออกแบบ
ผลิตภัณฑ์ยังไม่หลากหลาย ประเภทผลิตภัณฑ์
มีให้เลือกน้อย ไม่หลากหลายรูปทรง หรือการตัด
เย็บยังขาดมาตรฐาน คุณภาพการผลิตไม่สม่ำเสมอ
คุณภาพสีของผลิตภัณฑ์ยังไม่คงทน ขาดการ
ส่งเสริมค่านวัตกรรมเกี่ยวกับคุณภาพของสีที่ใช้
การมัดย้อมสี ทำให้ลักษณะสินค้าไม่ตรงกับความต้องการ
ของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่

4. ผลการศึกษาแนวทางการสืบสานมรดก
ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการเพิ่ม
มูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัด
ยะลา ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

จากผลวิจัยแนวทางการสืบสานมรดก
ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการเพิ่ม
มูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลา
ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยภาพรวม
อยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.66)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านวัฒนธรรมโดยภาพรวมระดับมาก
($\bar{X} = 4.26$, S.D. = 0.66) โดยเฉพาะควรนำเรื่อง
ราวสิ่งต่างๆ ในตำบล มาโยงเป็นเค้าโครงเรื่อง
เพื่อผลิตสื่อประชาสัมพันธ์สร้างความประทับใจ
ผลิตภัณฑ์ “ผ้าสีมายา” ($\bar{X} = 4.32$, S.D. = 0.82)

ด้านการใช้เทคโนโลยี/นวัตกรรมโดยภาพ
รวมระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.77) โดยเฉพาะ
ประเด็นควรมีการใช้นวัตกรรมมาช่วยเทคนิคการ
สร้างสรรค์ลายผ้าให้มีเอกลักษณ์ แปลกใหม่จาก
เดิมที่มีอยู่แล้ว ($\bar{X} = 4.23$, S.D. = 0.85)

ด้านทรัพย์สินทางปัญญาโดยภาพรวม
อยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.76) โดยเฉพาะ

ประเด็นควรผลักดันให้“ผ้าสีมายา” ขึ้นทะเบียน
สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการปกป้องสินค้า “ผ้า
สีมายา” ที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์ ($\bar{X} = 4.02$,
S.D. = 0.77)

ด้านการศึกษาและความรู้โดยภาพรวมอยู่
ระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 0.75) โดยเฉพาะ
ประเด็นควรมีการผลักดันและส่งเสริมให้กลุ่มผู้ผลิต
ผ้าสีมายาเป็นฐานเรียนรู้ด้านอาชีพแก่คนในชุมชน
($\bar{X} = 4.15$, S.D. = 0.89)

ด้านการสร้างสรรค์โดยภาพรวมอยู่ระดับ
มาก ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.77) โดยเฉพาะประเด็น
ควรใช้วัสดุ อุปกรณ์ที่มีอยู่ในพื้นที่มาประยุกต์
สร้างสรรค์เทคนิคการมัดตลอดลายผ้าต่างๆ ($\bar{X} =$
4.07, S.D. = 0.86)

นอกจากนี้ จากการสนทนากลุ่มกับตัวแทน
กลุ่มองค์กรต่างๆ ในตำบลหน้าถ้ำ นำมาประมวล
สังเคราะห์ได้ว่า

1. ควรมีการถ่ายทอดรักษามรดกทาง
ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมเช่นผ้าพื้นถิ่น
โดยแลกเปลี่ยนความรู้ให้กับเยาวชนรุ่นใหม่เพื่อไม่
ให้สาบสูญ รวมทั้ง สร้างความร่วมมือจากทุกภาค
ส่วน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จัก สามารถสร้าง
อัตลักษณ์เฉพาะถิ่นได้อย่างชัดเจน และเป็นที่น่าสนใจของ
ทุกกลุ่มลูกค้า

2. ต้องมีการสนับสนุนผลิตภัณฑ์และ
สร้างเครือข่าย เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เกิดมูลค่า
โดยให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมสืบสานมรดกภูมิปัญญา
ทางวัฒนธรรมสืบทอดแก่คนรุ่นใหม่ เป็นศูนย์
การเรียนรู้เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษาหาความรู้
และเผยแพร่ความรู้ มีการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญา
ทางวัฒนธรรมต่างๆ เช่น ให้กลุ่มสีมายาเป็นสินค้า
ทางการท่องเที่ยว มีการใช้เทคโนโลยีมาช่วย
ประชาสัมพันธ์ให้มี ความน่าสนใจทันสมัย

3. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน/กลุ่ม
องค์กรต่างๆ ในตำบลหน้าถ้ำ หรือหน่วยงาน
ราชการที่มีหน้าที่ด้านส่งเสริมผลิตภัณฑ์และ
ส่งเสริมวัฒนธรรม คือ ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์
การเรียนรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ชุมชนมีแหล่ง
การเรียนรู้และคนในชุมชนได้สืบสานผลิตภัณฑ์
มีส่วนร่วมและเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน
โดยนำเสนอจุดเด่นและผลักดันภูมิปัญญาให้ได้
รับการพัฒนา และควรมีการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์
ผ้าสีมายาผ่านระบบออนไลน์

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิต
ผ้าสีมายาและตัวแทนหน่วยงานราชการ สามารถ
ประมวลสาระได้ ดังนี้

1) ควรส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เข้ามา
มีส่วนร่วมส่งเสริมและสืบสานวัฒนธรรมโดยรวม
ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ผ้าสีมายา เพื่อช่วย
กระจายสินค้าให้ทั่วถึง

2) ภาครัฐควรมีการทำงานแบบบูรณาการ
เช่น ควรให้สถาบันการศึกษาเข้ามาช่วยพัฒนา
องค์ความรู้การผลิต หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์
ผ้าสีมายาและการบริหารจัดการร่วมมือระหว่าง
กลุ่มกับหน่วยงานต่างๆ รวมทั้ง ควรส่งเสริมและ
ออกแบบกิจกรรมการจัดงานต่างๆ ให้สามารถนำ
ผลิตภัณฑ์ผ้าสีมายามาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์
และช่วยประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง เช่น นำผลิตภัณฑ์
ผ้าสีมายามาร่วมขับเคลื่อนกับกิจกรรมการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรม โดยผลิตสื่อสร้างสรรค์เป็น Story
เพื่อเป็นการสร้างรับรู้ในคุณค่าของผลิตภัณฑ์
ผ้าสีมายา

อภิปรายและสรุปผล

1. การสร้างเอกลักษณ์ภูมิปัญญาทาง
วัฒนธรรมและการสื่อความหมายของลวดลาย
ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลา สามารถ
อภิปรายได้ว่า

การสร้างเอกลักษณ์ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของผลิตภัณฑ์ผ้าสีมายาจากกรอบแนวทางของภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ซึ่งสามารถสรุปวิเคราะห์อัตลักษณ์ “ผ้าสีมายา” คือ การใช้สีที่เป็นธรรมชาติจากดินมายาย้อมสีผืนผ้าเป็นสีโทนอิฐ สีโทนน้ำตาล รวมถึงสีธรรมชาติที่ไว้มืออยู่ในชุมชน โดยกรรมวิธีมัดผ้าเป็นศิลปะของผู้ผลิตที่จะใช้วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือที่จะใช้ผูกมัด หรือพับผ้า รวมทั้งมีการผูกเรื่องราวต่างๆ ในตำบลหน้าถ้ำที่เป็นมรดกด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ผ้าสีมายา ผ่านการสร้างเอกลักษณ์ ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แนวคิดการออกแบบลายผ้าใช้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ คือ ลวดลายบนผนังถ้ำศิลปะ และแหล่งสถานที่ทางศิลปวัฒนธรรมมาเป็นแบบเขียนลายภาพต่างๆ ด้วยมือ ประกอบกับการจินตนาการของผู้ผลิตผ้าสีมายาในการสร้างสรรค์ลวดลายต่างๆ เช่น ลายหินอ่อน ลายปล่องไฟ ลายขดลวด เป็นต้น ทั้งนี้ การสื่อความหมายของลวดลายใช้การสร้างเรื่องราวเพื่อเล่าเรื่องคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมในพื้นที่หน้าถ้ำมาผูกโยงกับวัตถุดิบหรือทรัพยากรพื้นถิ่น ที่เป็นสิ่งที่หายาก คือ ดินมายา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธำรงค์ชาติ วงศ์อารีย์, ไหวพจน์ ดวงจันทร์, ภูมิพัฒน์ ชมพูวิเศษ, ภาณุมาศ พุฒแก้ว (2558) พบว่า แนวคิดการออกแบบลวดลายผ้าพื้นเมือง ไทพวนได้มาจากลวดลายบนไหที่ติดอยู่กับวัตถุโบราณที่ขุดค้นพบผสมผสานกับลวดลายพื้นบ้าน เช่น ลายกระจับ เป็นลวดลายที่เน้นความเป็นเอกลักษณ์ของไทพวน และการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น กระบวนการออกแบบลวดลายผ้าพื้นเมืองไทพวน ในปัจจุบัน เกิดขึ้นจากการจดจำจากประสบการณ์เป็นการนำเอารูปแบบของลวดลายดั้งเดิมมาใช้ ซึ่งระบบการผลิตหรือการทอ ยังมีการใช้แรงคนในการทอผ้า เพื่อให้ลวดลายผ้ามีมิติทอออกมาตรงกับลายที่มีดไว้อย่างประณีตสวยงาม เช่นเดียวกับงานวิจัยของจตุรพรรณ จันทพล, วลี

สงสูงวงศ์, เพ็ญศิริ กิจคำ, สุรรัตน์ วงศ์สมิง (2559) พบว่าผ้าทอและเครื่อง แต่งกายของชาวไทยทรงดำถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่มีเอกลักษณ์ในการใช้ผ้าสีดำในการนุ่งห่ม ทั้งในชีวิตประจำวันและในการประกอบพิธีกรรม จนเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ลวดลายของผ้าทอไทยทรงดำสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความคิดความเชื่อ ค่านิยม ความผูกพัน ตลอดจนความเป็นมาของวัฒนธรรม หรือเหตุการณ์ที่สำคัญๆ ทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิต ซึ่งลวดลายต่างๆ ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและมีบางลวดลายได้คิดค้นมาใหม่ ส่วนของการสื่อความหมายในการใช้สีในการทอผ้า และประดับตกแต่งของชาวไทยทรงดำแต่ละสี มีความหมายแตกต่างกัน โดยการคงเอกลักษณ์และการสื่อความหมายของลวดลายและสีเส้นต่างๆ ตาม ความเชื่อของชาวไทยทรงดำ และมีการใช้สีเส้น ที่จำกัดการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยทรงดำ

รวมทั้ง สอดคล้องกับงานวิจัยของมธุรส เวียงสีมา, นิรัช สุขสังข์ (2563) พบว่าลวดลายที่ได้ประกอบไปด้วยคติความเชื่อที่ดี การนำแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาใช้ คือ การนำเอาลวดลายของผ้าตีนจกบนผ้าชีนมาสร้างมูลค่า คือ การสร้างเรื่องราวทางคติความเชื่อผนวกกับการใช้เวลาในการผลิต ที่น้อยลง แต่คงไว้ซึ่งคุณค่าในงานศิลปะ ภูมิปัญญาผ้าจากเช่นเดียวกับงานวิจัยของธิดา พลอินทร์ (2564) สะท้อนว่าชุมชนมอญมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำ ประกอบอาชีพการเกษตร และด้วยความศรัทธาในพุทธศาสนาทำให้เกิดการปักลวดลาย ผ้าสไบที่สวยงามเป็นผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพสามารถสร้างรายได้ และความเป็นอยู่ที่ดีต่อครอบครัวของชุมชนมอญ รวมทั้ง งานวิจัยของภัทรีพันธุ์ พันธุ์, วรัญญา พรหมสาขา ณ สกลนคร, พิมพ์พิพย์ พิมพ์สุทธิ

(2564) พบว่าลวดลายผ้าเขียนเทียนเกิดจากความรู้และจินตนาการของผู้เขียนแต่ละคนในการประกอบลวดลายเป็นรูปทรงต่างๆ ที่มีจินตนาการจากธรรมชาติของใกล้ตัวและรูปเรขาคณิต โดยเป็นลวดลายที่สืบทอดในครอบครัวจนกลายเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของผู้หญิงมัง

2. สภาพปัญหาอุปสรรคของการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลา ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สามารถอธิบายได้ว่า

สภาพปัญหาอุปสรรคของการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลา ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มีประเด็นปัญหาสำคัญว่าการเข้าถึงลูกค้าของกลุ่มผลิตภัณฑ์ “ผ้าสีมายา” ยังไม่หลากหลายสถานที่ของกลุ่ม “ผ้าสีมายา” มีข้อจำกัดและไม่เอื้อต่อการเป็นแหล่งจำหน่าย หรือจุดสาธิตการผลิต รวมทั้งยังขาดความรู้ในการประกอบธุรกิจ ขาดทักษะและประสบการณ์การตลาดในการวิเคราะห์และเข้าใจถึงพฤติกรรมกลุ่มลูกค้าประเภทต่างๆ รวมทั้งมีปัญหาความคาดหวังของลูกค้าที่มีต่อผลิตภัณฑ์ “ผ้าสีมายายังไม่มาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ จุรีวรรณ จันพลา และคณะ (2554) พบว่ามุมมองกลุ่มลูกค้าเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำส่วนใหญ่ มีปัญหาสถานที่จำหน่ายอยู่ห่างไกล มีสินค้าให้เลือกน้อยชนิด รูปแบบ/รูปทรงไม่ทันสมัย และดูแลรักษายาก ส่วนปัญหาอีกประเด็น คือยังมีข้อจำกัดการเรียนรู้วิธีการผลิตใหม่ๆ เพราะส่วนใหญ่สมาชิกผู้ผลิต “ผ้าสีมายา” เป็นผู้สูงอายุและการผลิตผ้า สีมายาเป็นแบบเดิมๆ ขาดการใช้อุปกรณ์เครื่องมือมาเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทองเจือ เขียดทอง (2558) พบว่าสภาพปัญหาที่พบ คือ งานผ้าปักม้ง ผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ขาดผู้สืบทอดและขาดการพัฒนาลายใหม่ๆ

รวมทั้ง สอดคล้องกับงานวิจัยของธีรภานต์ โพธิ์แก้ว, กัลยาณี วิจิตร, ทศพร ยันนี, ธัญญาภรณ์ รินโยธา, วรพงศ์ เลี้ยวตระกูล, อารียา ห่าหอ (2562) พบว่าการออกแบบลายผ้ามัดย้อมของกลุ่มผ้ามัดย้อมชุมชนบ้านหินลูกเดียว อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต ยังไม่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ความคงทนของสียังไม่ดีติดทนนาน สีไม่เด่นชัด เวลาซักทำให้สีธรรมชาติหลุดออกได้ง่าย สีอ่อนไม่สวยงาม

นอกจากนี้ ผลวิจัยเชิงคุณภาพมีประเด็นปัญหาที่น่าสนใจ คือ กลุ่มสีมายาขาดศักยภาพในการสานต่อการผลิตผลิตภัณฑ์ และขาดการมีส่วนร่วมของคนชุมชนในการร่วมสืบทอดและสืบสาน ตลอดจน การร่วมรับประโยชน์ของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณ ไซค์บันดาลสุข, กุลยา อนุโลก, วรลักษณ์ ทอประยูร (2558) พบว่า มีปัญหาด้านต้นทุนการผลิตแพงขึ้น คนสนใจทอผ้าลดลง ผ้ามีคุณภาพไม่ค่อยได้มาตรฐาน มีการแปรรูปน้อย ไม่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ขาดคนที่มีความรู้และมีฝีมือในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ปัญหาด้านการตลาดพบว่า ขาดการประชาสัมพันธ์ การกระจายสินค้ามีน้อย ไม่มีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆ ที่ผสมผสานกับเทคโนโลยีพื้นบ้าน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ธันย์นิชา วิโรจน์รุ่ง (2563) พบว่าผลิตภัณฑ์ผ้าทอ มีปัญหาจุดอ่อน ไม่มีความหลากหลาย ไม่ค่อยได้รับความนิยมนจากวัยรุ่น และอุปสรรคคือผลิตภัณฑ์ผ้าทอมีคู่แข่งขึ้นได้รับความนิยมนเฉพาะกลุ่มคนเท่านั้น

3. แนวทางการสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นถิ่น “ผ้าสีมายา” จังหวัดยะลา ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สามารถอธิบายได้ว่า

ด้านวัฒนธรรม ควรนำเรื่องราวสิ่งต่างๆ ในตำบล มาเชื่อมโยงเป็นคำโครงเรื่องเพื่อผลิตสื่อประชาสัมพันธ์สร้างความประทับใจผลิตภัณฑ์

“ผ้าสีมายา” และควรสืบสานอนุรักษ์เรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับผ้า และสถานที่สำคัญๆ ในพื้นที่ มาเป็นแนวคิดการออกแบบลวดลายต่างๆ ของผลิตภัณฑ์ “ผ้าสีมายา” สอดคล้องกับงานวิจัยของรอกีเยาะ กาแซ, จิตติมา คำวัฒน์, อุดมศักดิ์ เตโชชัย, เตโช แชน้ำแก้ว (2561) พบว่าแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำลวดลายผ้าทอมือของกลุ่มสตรียะลาบาติก คือ มีการอนุรักษ์ลวดลายที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น และมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผ้าทอมือปลาลึงให้กับชุมชนท้องถิ่น ก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกงแก้ว ศรีสุข, ชำนาญ รอดเหตุภัย, วิศนี ศิลตระกูล (2559) พบว่ามีการออกแบบหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามความต้องการ มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และอยู่บนฐานของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีการสร้างสรรค์ตรงกับความต้องการของตลาด มีเอกลักษณ์โดดเด่น

ด้านการสร้างสรรค์ ควรใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในพื้นที่มาประยุกต์สร้างสรรค์เทคนิคการมัดลวดลายผ้าต่างๆ และควรวิเคราะห์และหาอัตลักษณ์ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ออกแบบลวดลายผ้ามัดย้อมให้หลากหลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรภานต์ โพธิ์แก้ว, กัลยาณี วิจิตร, ทศพร ยันนี, ธัญญาภรณ์ รินโยธา, วรพงศ์ เสี่ยวตระกูล, อารียา ห่าหอ (2562) พบว่าควรมีการการสร้างเอกลักษณ์สร้างเรื่องราวบนผลิตภัณฑ์เพื่อทำสินค้าโดดเด่นเป็นที่ต้องการแก่ผู้บริโภคและเป็นที่ต้องการในท้องถิ่นมากขึ้น

ด้านการใช้เทคโนโลยี/นวัตกรรม ควรเป็นเทคโนโลยี/ใช้นวัตกรรมมาช่วยเทคนิคการสร้างสร้งสร้งลายผ้าให้มีเอกลักษณ์ แปลกใหม่ และควรพัฒนาเครื่องมืออุปกรณ์มาช่วยในการสกดสีย้อมผ้าให้ใช้งานง่ายและรักษาคุณภาพของ

ผลิตภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม การลดค่าใช้จ่าย ในกระบวนการผลิต คำนวณต้นทุน ออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาดและสร้างแบรนด์สินค้า และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของทองเจือ เขียดทอง (2558) พบว่าแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าปักม้ง ควรเน้นที่คุณค่าและการสร้างมูลค่าเพิ่ม และควรมีการรวบรวมลายผ้าปักม้ง เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาลาย โดยใช้แนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ด้วยกลยุทธ์การออกแบบรูปแบบร่วมสมัย วัสดุจากเส้นใยธรรมชาติ และวัสดุจากใยสังเคราะห์ ส่วนลายผ้าควรแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของชาวเขาเผ่าม้ง และเน้นความงามร่วมกับประโยชน์ใช้สอย เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ด้านการศึกษาและความรู้ ควรมีการผลักดันและส่งเสริมให้กลุ่มผู้ผลิตผ้าสีมายาเป็นฐานเรียนรู้ด้านอาชีพแก่คนในชุมชนและควรมีการศึกษาและพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์ “ผ้าสีมายา” ให้หลากหลาย เน้นใช้ประโยชน์ผลิตภัณฑ์เพื่อให้มีตลาดกว้างขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญดาว สภาทอง, ภัทรวรรณ จีรพัฒน์ธนธร, ปานเทพ ลาภเกษตร (2559) ที่เสนอแนวทางในการสืบทอดศิลปวัฒนธรรม และอาชีพการทอผ้าทอไทยวน โดยการเปิดให้บุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานที่ศูนย์การเรียนรู้ได้ และมีการสืบทอดผ่านทางโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการทอผ้าทอไทยวน และการบริหารงานในเชิงธุรกิจของศูนย์วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านโนนคุ้ม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุจิตตรา หงส์ยนต์, พิกุล สายดวง (2560) ที่เสนอแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหมว่าควรมีการส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่สวมใส่ผ้าไหม และการสอนทอผ้าไหมให้กับเยาวชนในชุมชน จัดนิทรรศการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอผ้าไหม ถ่ายทอด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอ ผ้าไหมให้กับผู้ที่สนใจ
เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอผ้าไหมผ่านสื่อ
ต่างๆ สร้างและเผยแพร่ภาพยนตร์สั้น เกี่ยวกับ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอผ้าไหมทั้งภาษาไทย
และภาษาอังกฤษ

นอกจากนี้ จากผลวิจัยเชิงคุณภาพ
พบประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาผู้ประกอบการ
และทายาท เพื่อการสืบสานอาชีพและภูมิปัญญา
ท้องถิ่น ตลอดจนการเรียนรู้การปรับใช้เทคโนโลยี
และการสื่อสาร และแสวงหาความร่วมมือจากสถาบัน
การศึกษาในการช่วยพัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์
และการออกแบบเสื้อผ้าให้ทันสมัย และการสร้าง
สื่อสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์
เช่นเดียวกับงานวิจัยของอารียา บุญทวี, จินดา
เนื่องจำนงค์ (2565) ที่พบว่าควรเพิ่มทักษะการ
ออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายลายผ้าขาวม้า
ให้กับสมาชิกของกลุ่มในกลุ่มสตรีตัดเย็บบ้าน
นายาวให้สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ รูปแบบ
ที่หลากหลาย โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์
ผ้าขาวม้าสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้ร่วมกับสาขา
วิชาการออกแบบผลิตภัณฑ์ คณะเทคโนโลยี
อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์
ออกแบบกล่องบรรจุภัณฑ์ใส่ผ้าขาวม้า โดยนำ

ช่างไฟเป็นสัญลักษณ์ และนำสีม่วงมาใช้ นำไปสู่
การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างมูลค่า
เพิ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขาวม้าสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัย สามารถสรุปข้อเสนอแนะว่า
ควรมีการสื่อสารให้เห็นคุณค่าของผลิตภัณฑ์
ให้กับผู้ซื้อ และควรมีการออกแบบลายผ้าให้
หลากหลายเพื่อตอบสนองกลุ่มลูกค้าให้มากขึ้น
รวมทั้ง เพิ่มการสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ใช้จุดแข็ง
ด้านการเรียนรู้เทคโนโลยีมาช่วยสร้างสรรค์การ
ทำงานอาชีพที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรม

ส่วนข้อเสนอในโอกาสข้างหน้า คือ ควร
ทำวิจัยเพิ่มเกี่ยวกับการพัฒนาผู้ประกอบการรุ่น
ใหม่เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าสีมายาตามแนวทาง
เศรษฐกิจสร้างสรรค์

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนการ
วิจัย งบประมาณการศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2564
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏยะลา

เอกสารอ้างอิง

- กงแก้ว ศรีสุข, ชำนาญ รอดเหตุภัย, วิศน์ ศิลตระกูล. (2559). ผ้าทอนาหมื่นศรีและผ้าทอเกาะยอ : การ
ประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน.
วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, 11(33), 87-100.
- จุรีวรรณ จันพลา, วลี สงสูงค์ เพ็ญศิริ กิจคำ, สุริรัตน์ วงศ์สมิง. (2559). การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์
ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์. วารสารวิชาการ
Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์
และศิลปะ, 9(2), 82-98.
- ชนกนาถ มะยูโซ๊ะ. (2555). ศิลปะการออกแบบลวดลายผ้าด้วยการมัดย้อมสีจากธรรมชาติ: ศึกษาเฉพาะ
ประเภท รูปแบบ เทคนิคและกระบวนการออกแบบลวดลายด้วยการมัดย้อมผ้า การสกัดสี
ย้อมจากธรรมชาติ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

- จิตติกร พูลภัทรชีวิน. (2553). *เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)*. จาก: <https://www.doyourwill.co.th/post/creativeeconomy>
- ทองเจือ เขียดทอง. (2558). ผลิตภัณฑ์ผ้าปักม้ง: การออกแบบเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์*, 2(1), 55-79.
- ชนิดา พลอินทร์. (2564). ผ้าปักสไบมอญ : แนวทางการอนุรักษ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคามราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด*, 10(1), 781-791.
- ธัญนิชา วิโรจน์รุ่ง. (2563). การจัดการเชิงกลยุทธ์ของผลิตภัณฑ์ผ้าทอบนพื้นฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 12(3), 134-146.
- ธีรกานต์ โพธิ์แก้ว, กัลยาณี วิจิตร, ทศพร ยันนี, ธัญญภรณ์ รินโยธา, วรพงศ์ เลี้ยวตระกูล, อารียา ห้าหอ. (2562). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติของบ้านหินลูกเดี่ยว อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ครั้งที่ 1 ประจำปี 2562* (น.1098-1113). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.
- ธำรงชาติ วงศ์อารีย์, ไหวพจน์ ดวงจันทร์, ภูมิพัฒน์ ชมพูวิเศษ, ภาณุมาศ พุฒแก้ว. (2558). ผ้าพื้นเมืองไทพวน: ลวดลายและเส้นสายอารยธรรม บ้านเชียง จากอดีตสู่ปัจจุบัน. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 3(2), 195-202.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 8). สุวีริยาสาส์น.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559. (2559). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 33 ตอนที่ 19ก, หน้า 1-9.
- เพ็ญดาว สภาทอง, ภัทรวรรณ จีรพัฒนธรร, ปานเทพ ลาภเกษตร. (2559). แนวทางการสืบทอดวัฒนธรรมและอาชีพการทอผ้าทอไทยวนของศูนย์วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านโนนกลุ่ม อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*, 31(3), 77-83.
- ภัทรีพันธุ์ พันธุ์, วรัญญา พรหมสาขา ณ สกลนคร, พิมพ์พิย พิมพ์สุทธิ. (2564). การส่งเสริมเอกลักษณ์ลวดลายผ้าเขียนเทียนชาวม้งสู่การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน ตำบลแม่เปา อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย. *วารสารนิติ รัฐกิจ และสังคมศาสตร์ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 5(1), 147-17.
- มธุรส เวียงสีมา, นิรัช สุขสังข์. (2563). การออกแบบลวดลายผ้าจากศิลปะภูมิปัญญาผ้าจากไทพวนและไทวนตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 12(1), 127-151.
- รอกีเฝ้า กาแซ, จิตติมา ดำรงวัฒนะ, อุดมศักดิ์ เดโชชัย, เดโช แชน้ำแก้ว. (2561). บุญต๊ะไ่งตื้อนุหนันปะลาจิง : แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำลวดลาย ผ้าทอมือ กรณีศึกษา กลุ่มศรียะลาบาติก ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 1. วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี*.
- วรรณา ไชคบันดาลสุข, กุลยา อนุโลก, วรลักษณ์ ทองประยูร. (2558). การพัฒนากลยุทธ์การแข่งขันตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์สำหรับผ้าทอพื้นเมืองไทยทรงดำในจังหวัดราชบุรี. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 20(1), 62-73.

- สุจิตตรา หงษ์ยนต์, พิกุล สายดวง. (2560). การมีส่วนร่วมในการสืบสานศิลปะการทอผ้าไหมสู่การตระหนักและสืบทอดทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 8(2), 222-234.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. (2560). *มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ : บทเรียนจากเพื่อนบ้าน*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). *รายงานการศึกษาเบื้องต้นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (The creative economy)*. บี.ซี.เพรส (บุญชิน).
- อลิษา ดาโอ๊ะ. (2566). “ผลิตภัณฑ์สีมายา” ชุมชนหน้าถ้ำจากความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างมั่นคงและยั่งยืน. จาก: https://www.paaktai.com/news_economy/detail/
- อารียา บุญทวี, จินดา เนื่องจำนงค์. (2565). การพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าขาวม้าในกลุ่มสตรีตัดเย็บบ้านนายาว อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา สู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์. *วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์*, 24(1), 147-157.
- Bulut, M.O., Akar, E. (2012). Ecological Dyeing with Some Plant Pulps on Woolen Yarn and Cationized Cotton Fabric. *Journal of Cleaner Product*, 32, 1-9.
- Siva, R. (2007). Status of Natural Dyes and Dye-Yielding Plants in India. *Current Science*, 92, 916-925.